НОВЕЛЛА

Jeни иl кечәсендә уч-дөрт көн үтте кебек. Шәһәзә хәнымны бу дөфә бәләдә́н йолы онг кө́зәл чыкмышды. Она көрә сөкүү јығылдырмак истамирди. Ишыглары јандырылда кез адам бәзбәгчы бахыр, дөјмәг билмирди. Шәһәзә хәнымын балача гөзы Күнел ишыглары тез-тез јандырыр, бахыр, күлүп, сөнүнүндән гыштырыр, јолканын дөрәсиндә фыр-фыр фырланыр, јорулмаг билмирди.

Бу өвин јени иl шәнлиji гонагсы олмуjду. Бу дөфә исә һеч ким көлмәмишди, һөтта өвин он алты гонаг: Давуд һөким дөјә Отаглара сығмаjан, дөчөллик өлән, јолдан узаглашмаjан Күнел анасынын бөјүнә сарылыб дөна-дөна сорушуруду:

— Бәс Давуд әми нијә көлмәди?

Давуд һөким һөр ил д'өвтәнә өзу көлирди. Мәсәлдән өәнк вуруб рејсинә билдирирди. Кедиб ону гаршыламалы олурдум. Дөгрудан, бәс бу дөфә нијә көлмәмишди?

Гоча анасынын бешилдән артыг хәстә олмасы, сон вахтлар вәзијәтинин даһа да агырлашмасы Шәһәзә хәнымы горхудуруду. Она көрә һеч кимә јени иl шәнлиji д'өвт етмәмишди. Бәхтини сурагына исә һәр дөфә өјни чөвабы верирди: «Күнел көмүрсүн, нә јо хәстәдир?»

Бу өрәфдә Давуд Москвадан өәнк вурду. Елә өвинчә, өлә һаj-күjлә данышды ки, Шәһәзә хәным һәр шеjи унуду. Давуд сөзарасы деји ки, сабаһ Бакыjа гонаг көлир, өзу илә бөрабөр икинчи гонаг да көтирир. Шәһәзә хәнымын гонаг да көтирмәси, бөнө д'өз гонаг да иса үстә јеримиз вар» дејө көлә-чөјини билдирди. Достәји јерә гојандан сонра ону дөшүөт буруду. Ахы анасы, һөгигәтдән, агыр вәзијәтдә, олум аjағында иди. Белә вәзијәтдә ики гонаг нечә јола көрөчәкди?! Бир дө ахы бу икинчи гонаг кимди?!

Бөјинидә, фикриндә өлә икинчи гонаг доланыды. Башга вахт бу гонаглар, бөлкө да ону чох севиндирдди... Инди јох. Шәһәзә хәным бө'зән фикирләшиб ки, аллаһ өломмиш, бирдән... Јох, јох, бу фикри өзүндөн гөрө́дүр. Давуд һөкимин хәстәнин чох нә́тәјди. Һөмишә онун көлиши хәстә чөнаны чанландырарды. Дејөн, күлүн, мөзаҳ Давуд иса өз зарафат өдә-дө өрвады ев гаjа јериндөн өјнадырды. Гочаның үрәjиндә бөјүк дөрд јашаjырды. Оглу Сөһраб чөбһәсиндан гаjытмамышды. Кечә-күндүз ону јада даjыр, һөтта дө јолуну көзләjирди. Давуд Сөһраби тапыб өз тирачөјинә сөз вермишди. Садәлөвһ гоча да буна тамам инанмышды.

— Тапса, Сөһраби Давуд тапар! — дејөн гочанын һөр дөфә көзләри долуруду. Давуд Сөһраби тапыб көтирөчөјинә сөз вермөкдә анынын дөрдинә јүнкүлләшдирмөк, үмид ишыгы јандырмаг, инамлы төсәлли вермөк истөjирди.

Һеч кө́г агзына көтирә билмөзди ки, дејөнкүлөн, шөн бир адамын — доктор Давулун фамилиjасы өләjи тарихчөси вар! Давуд мүбарөз илләриндө анлөсинә итирмиш, ушаг өлөриндө бөјүмүшдү. Әмөлгөн-башлы билмирди ки, милли́jтөчө башгырдыр, јохса чечен, jа ингуш. Јүз дилиндө төсөлл алмыш, тибб институтуну битирди бу өсаһәдө ишламаг, Шәһәзә хәнымын һөким өилөси илө Москвада достлашмышды. Өрвады татар өди, өды да Мина. Минадан ики гызы, бир оглу олмушду. Бу гызлар Мина ону атыб кетмишди. Хөбәрсиз-өтәрсиз, инсиз-сорагсыз. Давуд бу фаҹиөдө дөјмүшдү. Бөјүн варлығынды ушагларда бағламышды. Һадисөдөн үч-дөрд ил кечмиш, јени фачиө баш вермишди. Балача гызы бир аjды өчинда дүнjадан көчмүшдү. Оглу һөрби хидмөтө кетмиш, ушагда анлы гүруб өлө орда да галмышды. Атасыны һеч јада да салмыр-ды. Бөјүк гызы иса онунчу битирди өнни чөваб бир өлө́ гонуб Узаг Шөрг кетмишди. Давуд бүтүн бөлалары унуда билмирди. Һеч кө́сло дө өвлөнмөмишди...

Давуд һөмишө түркчө данышмаға чалышырды. Бу, өлө ширин, өлө лоззәтли алынырды ки, бө'зөн нүлүjө дө дөгурдуру. Онөфрашмыдылар. Бөјүкдөләр өзі, бир аз русча данышыб, сонра түркчө өөчөчөк. Чотинлик чөкөс дө, фикринә түркчө ифадө етмөjө чох мөјл көстөрирди. Шәһәзә хәным һәзәрлыг көрө-көрө јенө фикирлөнирди: «Инишин гонаг?! Бөлкө Давуд өвлөнө, тө́зө арвадыны көтирө́р көлир. Јөгин бөладыр. Нөјлөсин, јазығынны көтирмир. Бөлкө бу икинчи гонаг Миналдыр, пешиман олуб гаjыдыб өвө?! Өй, өнни билир...»

Бир өјни сонра доктор Давуд һаj-күjлө өчнө кирди. Јанында да уча бөјлу, саталлына дөн дүшмүш, өни чүссөли бир кишн.

— Бу дөфө тө́к көлмөмишөм. Америкалы Томла! Том, көл, таныш ол. Шәһәзә хәнымдыр, онун өрн... бу да ушаглары...

Шәһәзә хәнын гыса, јүнкүл көдөкчөсини чыхарыб стол архасында өјлошан гонага бахында бирдөн дө́ншөндө. Она елө көлди ки, чох таныш бир адамы көрүр. Танынды? Ахы бу адамы һарда көрө билөр?! Јох, јох... Америкалы өсл өчнөби өди, өсјөми дө, көркөми дө, һөрөкөтлөри дө... Давуд Күнелн бағрына басды, көјө галдырыб «нөнө нечөдир?» дејө сорушду. Гызын јерини Шәһәзә хәнын чөваб өөрди: «Чох пешдир, Давуд бө́, чох пиș». Давуд үмидлө, инамла «өјби јох, галлардыр нөнөни» дөди өз онун јандыры отага өөчди. Гочаны сөдлөдиб дө, чөваб аlа билмөjө өөрт олду. Нөјсин јохлаjандан сонра архаjынлыла, күлө-күлө дөди:

— Ону аjага галдырмаг мөнim бөјнумө! Јуxудан аjылмаjан кими чөрөк.

Шәһәзә хәнын инанмаса да, бу сөзлөри јахын адамын тө́сөллөси кими гөбул өтди.

Икинчи гонаг өввөл даш кими сусурду. Һөр шеjө өдөрлө бахыр, өлбөму вөрөглөjир, шөкилләрө марагланырды. Јолканы көруб һөjрөтини өкләмөмөди, Күнелө гошулуб өтрафына бир нечө дөфө доланды. Јөмөн-нечөмөг заманы бирдөн Шәһәзә хәнымдан онун бачысыны сорушду. Шәһәзә хәнын шүбһө илө она бахды.

— Бөјрөт өтмө Шәһәзә хәным! — Давуд өөлд сөбөтө мудахилө өтди — сизин һөттиньсда һөр шеjи билир...

Шәһәзә хәнын Давудун сирли һөрөкөтлөриндөн өз икинчи гонагдан шүбһөлөнмишди. Өлүм аjағында олан бир инсаны нечө һөjата гаjтармаг олар? Бу, өз дөмөкдир? Бөс Давуд бу икинчи гонагы нө үчүн өзу илө олдара көтирмишди? Мөгөди нөдир? Давуд бир нечө дөфө өзу кедиб көнө́jө дө́ди, она дөрман өчирдди, гулағына нөсө пычылдады. Шәһәзә хәнын мө'чүзө көрмөjө кими өөрт өдө́рдө. Дөгрудан да, бир адам мө'чүзө бөш өөрди. Өчө көзлөрини ачды ки Давуд бөјн көрөн кими тө́рпөнди. Хөјли мүддөт оны көздөн кечирди. Бу өөдөр, јохса олум аjағында олан, өнк үчүн дөлбөдөд гымылданыjан бир инсан инди өзүнө өөлөрди? Јох, гоча јөнидон көзләрини јумду.

— Гој јатсын! — дејө Давуд о бири отага гаjыда-гаjыда Шәһәзә хәныма тө́рөф дөди, — Инан Шәһәзә хәнын, инан, ананынын үрәjи сағламдыр, она өлө хөбөр көтирмишөм ки!

— Нө хөбөр?! — Шәһәзә хәнын һөjөчанланды өз көзләрини Давудун үзүнө дикди. — Јохса Сөһрабдан...

— Төләсмө, Шәһәзә хәнын, төләсмө! Давуд мө'нали мө'наны өлүб өлинн икинчи гонагын чөјнөлорини гоjду: — Том да бизим кими һөнөмдир...

Шәһәзә хәнын өјлошан кими икинчи гонага бахды. Өөй дөгма өз тышы көлди, өөй да узаглашыб јаллашды. Гонаг да бахышларыны она дикмишди. Шәһәзә хәнын фикирләр ичиндө кырпынырды: «Бөлкө Давуд Сөһрабы тапыб? Ахы анама сөз көрмишди. Бөлкө һансы хәричи өлкөдө өз раст олуб? Елө бу икинчи гонаг бөлкө Сөһрабын өөлдыр? Охшаjыр, чох охшаjыр. Јох, һеч чүр Сөһраб ола билмөз, онун «тара кагыз»ы көлиб. Һөм дө Сөһраба өз охшаjыр. Дејөсөн, һеч охшамыр».

Шәһәзә хәнын јенө гонага бахды. Јенө онун бахышларынды көрүб дикиндө, «Сөһраб» дејө ғыштырмагдан өзүнү күчө сахлады. Көүүнү јүкөб башлы-башы дикди, бу чыпчыплыгына көрө өз-өзүнү данлады. Давуд јенө нөнөнин јанына кетди, бир өздан икинчи гонагы сөслөjиб чағырды. Онун кетмөjи илө бир нечө күн сөси чыхмаjан гочанын:

— Оғул! — дејө бөрклөн ғышгырмағы бир олду. Шәһәзә хәнымын бүтүн бөдөниндө кө́зөлти кечди, јерлөрин дик атылыб јүгруру.

Көрдүjү мө'чүзө иди! Анасы гыры илдөн чох көсратлиндө олдуғу оглуну бағрына басмышды. Азча дөнөлмишди. Чарпаjда өjлмиш баласынын сачларыны охшаjыр, өллөрини күрөjиндө көздирир:

— Аллаһым вар — дејирди. — Чан-чөјөримі јетирди мөнө. Инди раһат өларам, үф да демөрам.

Мө'чүзөjө бөрабөр өјрі-адын көруш бу балача өө́р дүнjа севинч көтирди. Шәһәзә хәнын јерө-көjө сығмыр, Сөһрабын јанындан өл чөкмир, өлө она бахыды. Түркчө данышан, күлүмсүjөн, хөрөкөтлөр јө́-јө́ө то́рпөjөн, Јуxудан зарафат өдөн Сөһрабдан Сөһраб олмадығына арабир шүбһө илө јанашырды. Бу шүбһө дилө көлмир, үмумөн севинч ичиндө истиjө дүшөн дөлу кими өрө́jнө јох олурду. Өн мараглысы о иди ки, гоча икинчи өзүнө көлмиш, өмөлгөн-башлы өјнө́лмишди, һөтта өлүнө шүүjлү шлов биширмөк үчүн аjага галхмаг истөмишди.

— Аj һөким, Сөһраби һардан тапдын? — Шәһәзә хәнын сорушду.

— Америкада јашаjыр Сөһраб. Инди өлдир ки, јанаjыдрам. Бирдө өзү Азөрбаjчана маргланды. Мөн дө ону суала тутдум, ахырда мө'лум олду ки, ады Сөһрабдыр. Шәһәзә хәнын, дөрһал сизин адынызы өөкди... Бөлдим ки, гардашынызды... Јенө өлдө көлмөк фикримә варды. Сөһраб көч көлди Америкадан...

Һөмин күнү сөһәр кими шөнөлөнөнө. Көчөлөнмөдөн көлөн бу севинч ичиндө күнүн гаршыладылар. Шәһәзә хәнын көсүнү јолдан чөкмөрди, она елө көлирди ки, бу агач өвин өсөр көрүнөн севинчидир. Бөлө бир севинч ичиндө олан Давуда өсөн, дөмөк адда олан икинчи гонагы да јола салдылар.

Бу севинч һөјатә гаjыдан гочанын өмрүнү алты аj узатды. Өөфатындан бир күн өввөл Сөһраби көрмөк истөдиjи сөjөди. Кечө Давуда зөнг вурдуруб. Давуд да сөс-өмма... Гоча өмрүнү бағышлаjарда, оглунун адынын сон дөфө мөнөдөстө чөкди. Давуд дөфө-нө чата билмөди, бир күн кеч көлди. Тө́к көлди. Дөди ки, Сөһраб Америкада јохдыр, һөрө́зө желиб.

Икн күн сонра Давуду Москвада јола саланда балача мө́ктөб дүзөлтдиләр. Шәһәзә хәнын сөнбөт заманы бирдөн Давуддан бөјүк гызынын сорушду. Давуд өз күнө дүшду, аз галда аjлаjаraраq. Кө́ш сорушмаjаjды. Дөнө гызы үч аj бундан өвөл өзүнү он биринчи мөртөбөдөн атмышды.

Тө́jөрө мөјданындан гаjыдында Шәһәзә хәнын машында, өрнинн јанында көдөрли өв фикирлөн өјлошмишди. Чүнки Давуд бөлдирмишди ки, икинчи гонаг онун гардашы Сөһраб өјлөрди. Садөчө олараг Америкада олан түрк иди. Давуд бөјі һөјатынын сон күнлөрини јашаjан гочанын севинчимөк истөмишди. Түркчө өмөлли-башлы мөшө өтмишди. Һөтта бө'зи шүбһөлөрө бө́мөjөраq Шәһәзә хәнын өзү да бөна инанмышды. Инди о анчаг Давуд фаҹында дүшүнүрдү: өзү фачиөнө һөјат ичиндө јашаса да, башгасына севинч бөхш етмөjө чалышмасында бөјүк һисанлыг кө́злөнмишди.

Тофиг МАЬМУД.